

ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 323:321

Третяк О. А.

доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри політології
ДНУ імені Олеся Гончара
(Дніпропетровськ, Україна),
E-mail: kafpol@ukr.net

ПУБЛІЧНА СФЕРА ПОЛІТИКИ ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМНОЇ ІНТЕРНАЛІЗАЦІЇ

***Анотація.** Розглядається процес взаємопроникнення практик громадської діяльності і публічної політичної презентації в рамках функціонування публічної сфери політики. Демонструється потенціал громадської участі для публічного виразу політичних вимог. Оцінюється рівень динамізації публічної сфери політики на основі формування локальних громадських спільнот.*

***Ключові слова:** громадянське суспільство, громадськість, публічна сфера політики, політична діяльність, інтерналізація*

Постановка проблеми

Громадянське суспільство у всьому різноманітті його проявів є комплексним явищем, яке отримує лише часткову оцінку. Йй притаманний динамізм, необмеженість сфер функціонування, зв'язків за потребами і смисловим наповненням, зв'язок з буттям людини на онтологічному рівні. Громадськість інтерналізується до політико-технологічних комплексів сучасності, якими є комунікаційні мережі, виступає провідною практикою буденної діяльності людей. Тому цілком виправданим є проміжний висновок щодо громадськості як провідної, базової структурної основи публічної сфери у демократичному суспільстві. За цих статусних умов публічна сфера політики й громадськість здійснюють взаємопроникнення (інтерналізацію) як на рівні окремих елементів, так і на рівні теоретичних конструктів.

Аналіз публікацій, на які спирається автор

Осмислення близькості понять «політична громадськість» й «публічність» у різних дослідних контекстах здійснюють вітчизняні й зарубіжні вчені. Зокрема, до розробки проблеми долучилися П. Дрекер [1], М. Дуглас [2], Д. Дудні [3], М. Ю. Івонін [4], І. Кацнельсон [5], А. І. Ковлер [6]. Поряд з цим, потребує вивчення проникнення концептуального змісту й емпіричних практик до внутрішньої структури сфер громадськості й публічності за умов розуміння лише близькості, а не тотожності цих явищ. Штучне розмежування громадськості й публічної сфери у період розвитку мережних технологій Інтернет спростовується як новітніми практиками масової політичної участі (флеш-моби, перфоманси), так і індивідуальними публічними маніфестаціями (Інтернет-блоги).

Основний зміст статті

Важливою частиною дослідження політичної реальності, яке становить підґрунтя громадськості або в демократичному суспільстві є її організаційний аспект. Зусилля організованих громадських спільнот мають ключове значення для успіху. Тому локальний рівень громадськості є джерелом інформації стосовно реально функціонуючої громадськості як підґрунтя публічної сфери політики. Згідно з «Пакетом рекомендацій по організації місцевої громадськості», «за своєю суттю організація місцевої громадськості означає: 1) участь громадськості у виявленні проблем і в процесі розв'язання цих проблем; 2) безпосереднє

реагування і, за необхідності, протест проти існуючих владних відносин з боку тих, кого зачіпають політика і структури влади», – вказує Микола Петров [7].

У межах організаційного виміру локальної громадськості важливе місце посідають конкретні заходи, здатні зацікавити громадян до громадської діяльності. Ці ж заходи становлять, водночас, і зміст громадськості в звичайних умовах. Тому рекомендації з організації локальної громадськості включають життєво важливі для громадян заходи або проблеми. «Можна зробити так, щоб місцевий супермаркет ввів екологічно дружні заходи із скорочення відходів або обмеження використання пластикових пакетів. Місцеві підприємства і корпорації можуть бути покликані до відповіді за використання грабіжницьких або дискримінаційних практик, які негативно впливають на членів місцевої громади та споживачів», вважає М. Петров [7].

Важливим у теоретико-методологічному плані є огляд компонентів громадськості у суспільстві сталої демократії. Ними є недержавні структури, які на локальному рівні функціонують у межах публічної сфери політики. Не всі вони орієнтовані на втілення ідеалу громадськості, в межах громадської активності відбувається реалізація їх безпосередніх інтересів. «Аналогічним чином великі некомерційні організації є центрами влади всередині спільноти, вони часто мають сильний вплив на виборців або прихильників. Існують різні види некомерційних організацій, у тому числі коледжі та університети, лікарні та інші заклади охорони здоров'я, благодійні організації, організації безпосереднього обслуговування, правозахисні організації, а також цілий ряд місцевих громадських груп», – стверджує сучасний дослідник [7].

Окремим аспектом життєдіяльності громадськості є взаємодія з владою, тиск на неї того, в який спосіб це робиться у США, є прикладом для нових демократій Центральної та Східної Європи. Тому в рекомендаціях щодо організації локальної спільноти йдеться про мотивацію суб'єктів громадськості щодо взаємодії з державними органами. «Місцеві інститути не завжди мають повноваження приймати рішення або вносити зміни, яких ви вимагаєте. Але, можливо, вони в змозі вплинути на тих, хто наділений такими повноваженнями, і тому вам буде необхідно дізнатися, як заручитися їхньою підтримкою або забезпечити їх активну участь у ваших зусиллях», вважає М. Петров [7].

Залучення індивідів до сфери громадськості є важливою частиною розбудови повноцінної громадськості. Етап залучення має функцію рекрутування і збільшення кількості зацікавлених у функціонуванні повноцінної громадськості. Чим більше людей є зацікавленими, більш функціональною є громадськість, тим більшою є її підтримка з боку громадян. «Важливий фактор підтримки залученості людей – це організація цієї діяльності, в якій вони можуть взяти участь, і реальні завдання, які вони можуть виконувати. Якщо хтось виявив цікавість до вашої групи, вам потрібно запропонувати їм конкретні способи участі у вашій діяльності», стверджує науковець [7].

Підґрунтям участі громадян у межах громадськості, розширення їх сприйняття є психічні стани, які обумовлюють колективну участь. Практика громадськості ґрунтується на позитивних прикладах і тривалих традиціях. Тому, чим більше випадків спільних дій громадян, тим сильнішою є тенденція до формування громадськості і функціонування її у публічній сфері. Дослідники визначають необхідність свідомого ставлення громадян до діяльності в публічній сфері. Згідно з О. А. Козловим, «що стосується особистості і соціальних груп в їх повсякденному житті, дане поняття знаходить вираз, насамперед, в термінах «громадянська свідомість» і «громадянська поведінка», в першому випадку, мається на увазі якась особлива форма індивідуальної групової й масової свідомості, специфічно, у вигляді понять і образів, закріплена в певних стереотипах, які впливають на образ думки людини (спільноти людей – громадян держави) та на характер прийнятих

нею рішень. У другому ж, мова йде про стійкі стереотипи поведінки, пов'язані з поняттям громадянства і що впливають з характеру громадянської свідомості» [8].

Також реальний розвиток громадськості ґрунтується на вітальних інтересах громадян і спільнот. Тому вираз певного ставлення до політичних і публічних подій вимагає певних зусиль і емоційно-психічного стану. Так само наявність традицій, навичок участі в громадських подіях є невід'ємною частиною громадськості й передбачає аналіз не лише нормативно-правових, соціальних, але й ментальних особливостей залучення людей до громадськості. «Навряд чи варто трактувати громадянську мужність як спонтанний акт. Дія – лише завершений вираз процесу, часто йде через зусилля, навіть насильство над собою, коли людина змушена, «притиснувши себе до стіни», відповісти на питання, яке є логічним продовженням знаменитих питань юності: «Ким бути?» і «Яким бути?» – «З ким бути?», – вказує О. А. Козлов [8].

Вагоме значення для побудови цілісної концепції громадськості, як частини публічної сфери політики демократичного суспільства, має інтерпретація значення нових Інтернет-технологій. Низка дослідників констатує, що блоги і соціальні мережі є повноцінною ареною виразу громадської думки. Віртуальний простір стає не менш важливою сферою громадської діяльності, ніж традиційні заходи вуличного характеру. В цих віртуальних громадських подіях характерним є чітке висловлення позицій, застосування інтелектуальних можливостей, швидке поширення інформації, тому громадськість як інтелектуальна течія отримує важливий потужний імпульс для розвитку. На думку аналітика С. Рачинського, «блоги, соціальні мережі – це інструменти, і все визначається тим, хто і в яких цілях ці інструменти використовує. Хтось заробляє гроші, хтось займається улюбленим хобі, хтось шукає впливу й популярності. Все це вже частина нашого життя. Природно, що Інтернет став ареною активної громадської діяльності. Серед нас багато тих, хто використовує мережу для розповсюдження ідей, важливою і суспільно значимою інформації, хто веде освітню та просвітницьку роботу» [9].

Водночас, критерієм віднесення Інтернет-явищ до сфери розвитку громадськості є й мотиви участі у публічній комунікації. Тому використання публічного потенціалу громадськості в своїх цілях стає помітним для населення, про що і зазначають деякі дослідники. Отже, Інтернет-технології стають основою для функціонування дійсної, а не удаваної, уявної громадськості. Згідно з С. Рачинським, «блогер – не той, хто пише, а кого читають. Політик не той, хто має мандат, а той, за кого голосують. Нам усім потрібні блогери, яких читають, і політики, за яких голосують. Перші у нас є, і їх стає все більше, а других практично немає, і їх стає все менше» [9].

Аналіз явищ, які протиставляються справжній, або оптимальній, ідеальній громадськості, йде також шляхом визначення тих практик, які існують в реальному житті. Ними є сукупність політичних дій, що є звичними та усталеними у певному суспільстві. В цих умовах громадська активність, як практика, є, скоріше, надзвичайною подією, ніж справжньою. Тому з метою розбудови громадськості необхідне розширення звичних правил громадсько-політичної діяльності. На думку О. Каліха, «активній людині виділена лише вузька смужка для громадської дії: платити податки, ходити на вибори. Вільній і повноправній (за Конституцією) людині вказане її справжнє місце: вона нічого не може змінити, не може брати участь у прийнятті рішень, не може просунути свої пропозиції через законодавчі і тим більше виконавчі органи влади. Точніше сказати, все це вона може. Але з ризиком багато чого втратити, у тому числі нерідко і свободу» [10].

Ресурсом і водночас умовою розширення громадськості в перехідних умовах є, як вже зазначалося, психологічний стан учасників, громадських спільнот. Сукупність мотивів, які визначають поведінку громадян, є багатоманітною, але

провідним з них є соціальний чинник. Сучасні дослідники констатують, що громадська діяльність є природною та невід'ємною частиною соціального буття людини, органічно притаманна їй. На думку Л. М. Семенюк, «виокремлення власне громадянської активності як особливої за своєю природою, обумовленої соціальною сутністю людини, дозволяє розглядати всі форми прояву цієї активності, по-перше, в єдиному просторі, по-друге, на відповідному структурному рівні її організації, по-третє, у взаємозв'язку і взаємозумовленості її видів на загальній основі, що дає можливість по-новому вирішувати проблеми диференціації та інтеграції індивідуальних і особистісних характеристик, як в процесі онтогенезу, так і в культурно-історичному середовищі» [11].

Особистісний рівень участі у громадських процесах є перспективою вивчення можливостей розширення участі громадян у публічній сфері. «Виокремлення простору громадянської активності-пасивності, розкриття структурних компонентів громадянської активності і різних форм її здійснення в цьому просторі забезпечує можливість нівелювання психічного стресу, виступаючи одночасно підставою пошуку нових засобів, механізмів розгортання громадянської активності як найважливішої особистісної якості», вказує Л. М. Семенюк [11].

В окремих випадках громадська діяльність є чинником корекції психосоціального стану людини. Тому в межах сучасного суспільства громадськість є чинником підвищення адаптивності населення до певних зовнішніх умов, засобом встановлення і гармонізації відносин між особою з її внутрішніми мотивами і навколишнім світом, який набуває рис публічності. «Виявлення характеру дії потреб і цінностей у формуванні та розвитку громадянської активності дозволяє вирішувати багатопланові завдання соціально-психологічної корекції поведінки і відносин індивіда, посилювати суб'єктну спрямованість у розгортанні його просоціальної діяльності», вважає Л. М. Семенюк [11].

Психосоціальне тло громадської діяльності є простором, в якому проявляються всезагальність громадськості та її інтерналізація в усій сфері життєдіяльності суспільства. На основі психологічних мотивів участь індивідів і груп у громадськості не регламентується політичними і правовими нормативами. Тому громадськість є універсальною й життєво необхідною формою самореалізації людини, вирішення її буденних потреб. «У життєдіяльності людини, що охоплює всі види, типи та рівні активності, саме просоціальна діяльність в її найширшому розумінні, що визначає наявність предмета, мети, мотиву, що припускає можливість проектування, реалізовує різноманітні форми взаємодії індивідів, забезпечує їх розвиток, саморозвиток найбільш повнокровно і гармонійно реалізує специфіку громадянської активності», – стверджує Л. М. Семенюк [11].

Розгортання громадськості, як підгрунтя публічної сфери політики, пов'язане з адекватним її сприйняттям як життєво важливої, звичної практики. Тому кількість проявів і їх багатоплановість сприяє укоріненню позитивного сприйняття цього компоненту публічної сфери у людській свідомості. «Значущою властивістю громадянської активності виступає її багатоканальне здійснення, коли, зокрема при прояві суб'єктом будь-якої активності, виконуються складні процеси в рамках психічної активності, не пов'язані з виконанням конкретної дії», – вказує Л. М. Семенюк [11].

Формування активності громадян як норми здатне визначити можливості роботи громадськості з державою, коли громадськість втрапить підпорядковане положення. Коли практики громадського життя в публічній сфері будуть більш масовими й буденними, ніж взаємодії з державою. Такий стан речей буде більшою мірою відповідати ліберальним концепціям громадянського суспільства. Згідно з аналітичним матеріалом, «громадянська активність – це перш за все відповідальне ставлення до оточуючого нас світу, можливість реалізації власних ідей і партнерство. Для того щоб громадянська активність стала нормою нашого

повсякденного життя, необхідна злагоджена робота трикутника «влада – бізнес – суспільство». Держава в цьому випадку припиняє бути єдиною особою, відповідальною за добробут громадян; громадяни змінюють роль пасивних спостерігачів на можливість активної участі в житті суспільства; економіка отримує додатковий поштовх до розвитку завдяки самостійним, відповідальним і креативним працівникам» [11].

Отже, громадськість є одним з центральних структурних елементів публічної сфери політики. Вона поєднує в собі і політичні, і соціальні аспекти, є середовищем і каналом перетікання соціальних інтересів у політичну сферу. Разом з тим, подальший розгляд цієї проблеми у дисертаційному дослідженні неминуче зустрічається з потребою розгляду держави як партнера та опонента громадськості.

Висновки

Структура публічної сфери політики є динамічною, її розвиток є різновекторним. Розкриття динамізму публічної сфери політики демократичного суспільства полягає у розумінні тенденції розвитку всіх її компонентів, а також у зміні параметрів їх взаємодії між собою. Функціонування публічної сфери не є лінійним явищем, проте воно має певні кількісні показники, які ґрунтуються на функціонуванні її структурних елементів. Зокрема, такими параметрами є кількість інформаційних повідомлень, як параметр, що описує діяльність мас-медіа. Це кількість громадських суб'єктів, які беруть участь у політичних обговореннях, а також кількість громадянських дій, в яких вони беруть участь. Це також кількість державно-управлінської продукції у вигляді наказів, законів та постанов, опублікованих за певний період часу. До кількісних показників публічної сфери можна віднести показники діяльності експертних спільнот у вигляді наукових розробок, нових концепцій та оцінок. Разом з тим квантифікація публічної сфери політики має певні обмеження.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Drucker P. Management: Tasks. Responsibilities. [Text] / P. Drucker. – L.– Practices, 1974. – 256 p.
2. Douglass M. Local City, Capital City or World City? Civil Society, the (Post-) Developmental State and the Globalization of Urban Space in Pacific Asia [Text] / M. Douglass. //Pacific Affairs. – Vancouver: Winter 2005/2006. – Vol. 78, Iss. 4. – P. 336 – 352.
3. Deudney D. H. Bounding Power: Republican Security Theory from the Polis to the Global Village [Text] / D. H. Deudney. – Princeton University Press, 2008. – 416 p.
4. Ивонин М. Ю. Прозрачность государства и проблема транспарентности государственного управления [Электронный ресурс] / М. Ю. Ивонин, Ю. П. Ивонин. – Режим доступа: www.antropolog.ru/doc/persons/ivonin/ivonin4 (дата обращения: 20.06.2015). – Название с экрана.
5. Katznelson I. The Politics of Power. A Critical Introduction to American Government [Text] / I. Katznelson, M. Kesselman. – N.Y.: Swallow Press, 1975. – 347 p.
6. Ковлер А. И. Кризис демократии? Демократия на рубеже XXI века [Текст] / А. И. Ковлер. – М.: Институт государства и права, 1997. – 102 с.
7. Петров Н. Об активности граждан в РФ и СССР [Электронный ресурс] / Н. Петров. – Режим доступа: www.democracy.ru/article.php?id=2579 (дата обращения: 20.06.2015). – Название с экрана.
8. Козлов А. А. Гражданственность и гражданская активность [Электронный ресурс] / А. А. Козлов. – Режим доступа: www.nravstvennost.info/library/news_detail.php?ID=2283 (дата обращения: 20.06.2015). – Название с экрана.
9. Рачинский С. Блоги, сети и гражданская активность. Но при чем тут политика? [Электронный ресурс] / С. Рачинский. – Режим доступа: www.telekritika.ua/daidzhest/2010-12-18/58507 (дата обращения: 20.06.2015). – Название с экрана.
10. Калих А. Кому нужна гражданская активность? [Электронный ресурс] / А. Калих. – Режим доступа: www.hro.org/node/1362 (дата обращения: 20.06.2015). – Название с экрана.
11. Семенюк Л. М. Психология гражданской активности: особенности, условия

развития : особенности, условия развития: дисс. ... д. п. н. : 19.00.01 [Текст] / Л. М. Семенюк : Москва, 2007. – 293 с.

REFERENCES:

1. Drucker P. Management: Tasks. Responsibilities. – L.– Practices, 1974. – 256 p.
2. Douglass M. Local City, Capital City or World City? Civil Society, the (Post-) Developmental State and the Globalization of Urban Space in Pacific Asia // Pacific Affairs. – Vancouver: Winter 2005/2006. – Vol. 78, Iss. 4. – p. 336 – 352.
3. Deudney D. H. Bounding Power: Republican Security Theory from the Polis to the Global Village. – Princeton University Press, 2008. – 416 p.
4. Yvonyn M. Yu., Yvonyn Yu. P. Prozhachnost gosudarstva y problema transparentnosti gosudarstvennogo upravleniya [Transparency of the state and the problem of the transparency of public administration]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.antropolog.ru/doc/persons/ivonin/ivonin4 (Accessed 20 July 2015)
5. Katznelson I., Kesselman M. The Politics of Power. A Critical Introduction to American Government. – N.Y.: Swallow Press, 1975. – 347 p.
6. Kovler A. Y'. Krizys demokratyy` Demokraty`a na rubezhe XXI veka [Crisis of democracy? Democracy at the turn of the XXI century]. – M.: Ynstytut gosudarstva y prava, 1997. – 102s.
7. Petrov N. Ob aktyvnosti grazhdan v RF y SSSR [The activity of citizens in Russia and the USSR]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.democracy.ru/article.php?id=2579 (Accessed 20 July 2015)
8. Kozlov A. A. Grazhdanstvennost y grazhdanskaya aktyvnost [Citizenship and civic engagement]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.nravstvennost.info/library/news_detail.php?ID=2283 (Accessed 20 July 2015)
9. Rachynskij S. Blogy sety y grazhdanskaya aktyvnost`. No pry chem tut polytyka? [Blogs, networks, and civic engagement. But what's the policy]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.telekritika.ua/daidzhest/2010-12-18/58507 (Accessed 20 July 2015)
10. Kalyh A. Komu nuzhna grazhdanskaya akty`vnost`? [Who needs civil activity?]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.hro.org/node/1362 (Accessed 20 July 2015)
11. Semenyuk L. M. Psychologyya grazhdanskoj aktyvnosti: osobennosty, uslovyya razvytyya : osobennosty, uslovyya razvytyya: [Psychology of civil activity: features, conditions of development: features, conditions of development]. – Moskva, 2007. – 293 s.

Третяк А. А., доктор политических наук, доцент, заведующий кафедры политологии ДНУ имени Олеса Гончара (Днепропетровск, Украина), E-mail: kafpol@ukr.net

Публичная сфера политики и гражданское общество: особенности взаимной интернализации

***Аннотация.** Рассматривается процесс взаимопроникновения практик общественной деятельности и публичной политической презентации в рамках функционирования публичной сферы политики. Демонстрируется потенциал общественного участия для публичного выражения политических. Оценивается уровень динамизации публичной сферы политики на основе формирования локальных общественных сообществ.*

***Ключевые слова:** гражданское общество, общественность, публичная сфера политики, политическая деятельность, интернализация*

Tretiak O., Doctor of Political Sciences, docent, Head of the Department of the Department of politology Oles Honchar Dnipropetrovsk National University (Dnepropetrovsk, Ukraine), E-mail: kafpol@ukr.net

Public sphere of politics and civil society: features of mutual internalization

***Abstracts.** The process of interpenetration of social practices and public political presentation in the functioning of public policy areas. Demonstrated the potential of public participation for public expression of political demands. Assesses the level of dynamism of public policy areas through the formation of local public communities.*

***Key words:** civil society, public, public sphere of politics, political activities, internalization*